
P r i k a z i i o s v r t i

Lički spomenik Gospi

Petar LUBINA (ur.), *BEATA VIRGO DE MIRACULIS - Štovanje Bl. Djevice Marije na području Gospičko-senjske biskupije*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2011., 357 stranica.

U organizaciji Hrvatskoga mariološkog instituta Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu pod pokroviteljstvom župe Oštarije i općine Josipdol u Oštarijama kraj Ogulina održan je 30. travnja i 1. svibnja 2010. nacionalni znanstveni mariološki skup o štovanju Blažene Djevice Marije na području Gospičko-senjske biskupije. Tomu povod bile su značajne obljetnice: 550 godina bule pape Pija II. kojom je 30. ožujka 1459. podijelio oprost hodočasnicima u svetište Gospe od Čudesa u Oštarijama, 50 godina otkako je kip Gospe s Djetetom u oštarskom svetištu godine 1959. nadbiskup Josip Pavlišić okrunio krunama, izrađenim po uzoru na krune hrvatskih vladara, i 10. obljetnica uspostave Gospičko-senjske biskupije. Prema svjedočanstvima povjesničara, naime, u Oštarijama je nekoć postojala jedna od najljepših i najvećih crkava ne samo u Hrvatskoj nego i šire, a oštarsko Gospino svetište, kao vjerničko okupljalište za marijanske blagdane, imalo je u prošlosti i još uvijek ima istaknuto bogoslovno i pastoralno značenje. Odigralo je važnu ulogu u izgradnji vjerničkog života u povijesti pučanstva okolnoga ličko-goranskog kraja, pa je zaslužilo posebnu pozornost. Jednako tako pozornost su zaslužila i ličko-goranska prostranstva, koja su tijekom prošlosti nerijetko bila i te kako zapostavljena te im dovoljna skrb nije posvećena ni danas.

U radu simpozija sudjelovali su teolozi, povjesničari, etnolozi i ostali znanstveni pregaoci, koji su u svojim znanstvenim proukama otkrili brojne dragocjenosti iz ličke marijanske prošlosti,

osobito one vezane uz svetište Gospe od Čudesa u Oštarijama. Po završetku skupa predavači su svoja predavanja doradili i priredili za tisak, pa danas imamo zbornik sa 22 članka na 357 stranica, koji je 18. u nizu Hrvatskoga mariološkog instituta i kojeg ću ovdje sadržaj ukratko predstaviti:

U zbornik čitatelja uvodi dr. Milan Kruhek (7-40), prikazujući u svojem članku društveno-političke prilike od sredine 15. st. na hrvatskom i europskom političkom prostoru prema kriteriju koliko su i kakve veze imali sa životom Modruša i crkve Gospe od Čudesa u Oštarijama. Oslikava vrijeme od kneza Nikole IV. pa njegova sina i nasljednika kneza Stjepana II. i Stjepanova sina Bernardina. Koristeći se inženjerskim crtežima i opisima Giovannija Pieronija (1639.) i Martina Stiera (1660.), dolazi do ovih zaključaka:

a) Oštarska je crkva građena u doba kneza Stjepana II. Frankopana. Završena je nakon frankopanske diobe, u razdoblju od g. 1449. do pada Bosanskog Kraljevstva 1463. Vjerojatno se oprostila bulom g. 1459. odnose na novu, a ne staru crkvu, ali je pitanje je li bila posve uređena.

b) Teško da je oštarska crkva nakon rušenja Modruša, uoči krbavskog poraza g. 1493., mogla živjeti svoju hodočasničku tradiciju.

Dr. Mile Bogović u svojem je članku (41-58) pokušao dočarati crkvene prilike u Krbavskoj, odnosno, zahvaljujući Stjepanu Frankopanu, od g. 1460. Modruškoj biskupiji onoga doba. Sklon je mišljenju da je oštarska crkva bila predodređena za katedralu u doba vrhunca povijesnog razvoja i značenja Modruša i Oštarija. Budući da ubrzo nakon toga i Modruš i Oštarije doživljavaju nagli pad, istu sudbinu doživljava i oštarska crkva, koja nikad nije dovršena.

Riječima i slikom dr. Zorislav Horvat (59-80) prikazuje u svojem članku kako je oštarska crkva s vremenom mijenjala svoju arhitekturu, od svojih početaka do početka 20. stoljeća. Tvrdi da po svoj prilici nije izgledala bitno drukčije od suvremene, koju vjerojatno gradi Stjepan Frankopan po uzoru na dvorsku kapelu sv. Jurja u Bečkom Novom Mjestu u drugoj polovici 15. st. na mjestu starije i manje crkve. Godine 1688. obnavlja se svetište stare srušene crkve i ona postaje župnom crkvom, početkom 19. st. gradi se novo zapadno pročelje s novim zvonikom, a crkvu g. 1901. regotizira arhitekt Stjepan Podhorsky.

Slično je prof. Ivan Tironi u svojem članku (81-99) predočio ukratko povijest oštarskog naselja i gradnju crkve Gospe od Čudesa. Zaustavlja se posebno na prikazima crkve Giovannija Pieronija i

Martina Stiera, projektu za obnovu Josipa Vancaša i opisu crkve danas. Društveni položaj i povezanost s Habsburgovcima omogućili su Stjepanu Frankopan u da pronađe graditelja oštarske crkve i, uz pomoć domaćih majstora, ostvari jedan od najmonumentalnijih pothvata u okviru hrvatske kasnogotičke sakralne arhitekture. Oštećenu za osmanlijskog zuluma u 16. st., crkvu obnavljaju i regotiziraju početkom 19. st. i u prvom desetljeću 20. stoljeća.

Polazeći od definicije svetišta Zakonika kanonskog prava, fra Petar Lubina (99-116) predstavio je teološki okvir u doba nastanka crkve Gospe od Čudesa i nju kao Gospino svetište u koje hodočaste vjernici za pojedine blagdane i prigode, pokazujući što se s crkvom zbivalo od početka do najnovijeg doba. Opisao je zatim simboliku oštarskog svetišta, kao i njegovo teološko i pastoralno značenje za pučanstvo ličko-goranskog kraja.

Temeljitim analizom, prije svega ikonološkom, prof. Marija Mirković (117-132) vrednuje u svojem članku glavni oltar oštarske crkve, na kojemu je i kip Gospe od Čudesa sa zaštitničkim plaštem, koji drže historicističkim djelom s početka 20. stoljeća. Pokazala je da su kipovi na njemu nastali već početkom 17. st., vjerojatno u istoj (istarskoj) radionici u kojoj je nastao i Gospin oltar u crkvi Marije na Placu u Gračišću iz g. 1633., ustvrdivši kako je današnji Gospin kip u Oštarijama zapravo vjerna kopija nekadašnjega kipa iz staroga svetišta, a tek je neogotički okvir djelo zagrebačke rezbarske radionice Franje Zavrlića.

Dr. Dario Tokić (133-152) proučio je oltar Gospe od Čudesa u oštarskom svetištu s biblijskog zrenika. Već u središnjoj vertikali oltara zapaža na vrhu lik Presvetog Trojstva, u sredini Gospu s Djetetom, a u dnu Isusa u svetohraništu, što je poredak koji slijedi logiku biblijske ekonomije spasenja, sažete u Isusovim riječima o kruhu živom koji je s neba sišao za život svijeta. Marijino središnje mjesto s Isusom promatra u funkciji djela koje svoj izvor i snagu ima u Bogu, a Marija je zapravo samo poveznica i u tom smislu posrednica Božje milosti spasenja. Autor se zaustavlja na posebno zanimljivim kombinacijama otajstava iz Marijina života i likovima evanđelista na oltarnim krilima, koji uokviruju Marijin lik. Odabrane scene i njihove kompozicije pokazuju biblijske temelje i opravdanost vjerskog doživljaja da je Marija, majka Isusova i svakog vjernika, ujedno i Majka milosrđa.

Dr. Željko Blagus (153-169) raščlanio je teologiju oprosta u suvremenoj teologiji na temelju apostolske konstitucije *Indulgentiarum doctrina* pape Pavla VI., zatim iznio povijesni razvoj oprosta te na kraju predstavio bulu pape Pija II. koju je on izdao

oštarskom svetištu i njezin povijesni kontekst. Nakon teološke analize odredaba iz bule, ističe značenje koje je taj dokument imao u širenju i učvršćivanju pobožnosti prema Gospi u oštarskom svetištu.

Mr. Tomislav Šporčić (171-182) osvjetlio je ukratko ulogu nadbiskupa Josipa Pavlišića u novijoj povijesti oštarskog svetišta, najprije u razdoblju kad je oštarskom župom upravljao iz Ogulina i obnavljao ga, a zatim u razdoblju kad je bio riječko-senjski nadbiskup, pod čiju je jurisdikciju spadala i župa Oštarije. Različitim inicijativama pastoralno-duhovne naravi i materijalnom obnovom želio je oštarskom svetištu vratiti nekadašnje značenje i sjaj, i u materijalnom i u duhovnom smislu.

Nadbiskup dr. Ivan Devčić (183-198) analizira svetište Gospe od Krasna s povijesnoga, s duhovnoga i s aktualnog motrišta. Nakon što je iznio legendu o početcima te najvažnije povijesne podatke o svetištu kao i tumačenja o njegovu nastanku, podastire njegova duhovna obilježja, stavljajući naglasak na vjeru u čudotvornost Gospe Krasnarske, njezin moćan zagovor, pokornički karakter krasnarskog proštenja i prozbeni karakter pobožnosti u svetištu. Analizirajući svetište s aktualnog zrenika, zamjećuje nov način hodočašćenja i proštenjarenja te pruža korisne prijedloge za budućnost kako bi krasnarsko svetište zadržalo ulogu i vrijednost koju je imalo u prošlosti.

Kalendarskim slijedom marijanskih blagdana tijekom godine dr. Draženko Tomić (199-208) ukratko je predstavio 18 župnih crkava i 28 kapela na području Gospičko-senjske biskupije posvećenih Gospi, te uz njih spomenuo neke važnije povijesne podatke o vremenu njihove gradnje, rušenja ili obnove. Šteta što nisu detaljnije obrađene. Među župnim crkvama najveća je senjska katedrala, a među područnima ona u Poljicima u župi Otočac.

Na temelju terenskih zapisa iz Oštarija i Mihaljević Sela dr. Manda Svirac (109-219) pokušala je dočarati običaje i navike osobne molitve ili molitve u zajednici, a naglasak je stavljen na čašćenju Blažene Djevice Marije molitvom i pjesmom u svagdašnjici i na blagdane te dane svetaca.

Prof. Blaženka Ljubović (221-230) predstavila je štovanje Majke Božje Snježne u župi Krivi Put. Nakon što je prikazala povijest župe i župne crkve koja se razvila u godišnje okupljalište hodočasnika iz okolnih i udaljenijih mjesta, analizirala je vidove štovanja Gospe kroz pučku pobožnost i pokazala koliko je ono bilo važno u prošlosti, što je s njime danas i koju je ulogu imalo i još je

ima u vjerničkom životu. Ono duhovno povezuje vjernički puk koji je ondje nastanjen i raseljen po svijetu.

Na temelju terenskih istraživanja u Zagorju Ogulinskom, Ogulinu, Oštarijama i u Turković Selu, dr. Sanja Vulić (231-242) analizirala je pučka imena, ponajprije marijanskih blagdana koji su se slavili u ogulinsko-modruškoj udolini, Svijećnice i Blagovijesti te Uznesenja i Rođenja Marijina kao i Bezgrešnog začeca, a ostalih u mjeri koliko su u govorima tog područja zastupljeni. Na temelju proučenoga donijela je podatke o zastupljenosti i važnosti pojedinih blagdana, usporedivši današnji govor tog kraja s govorom iseljenih stanovnika naseljenih u Hajmašu u Mađarskoj, kao i s govorom u drugim nekim mjestima diljem Hrvatske.

Na temelju zapisa s naprsnog križa i pečata krbavskih biskupa, crkava posvećenih Gospi i opreme za ličke crkve kao i podataka o hodočašćima, mr. Petar Runje (243-249) obrađuje štovanje Majke Božje koje se javlja u različitim oblicima i neke njegove značajke u srednjovjekovnoj Lici.

Dr. Milan Šimunović (251-268) promišlja o osobitostima i ulozi marijanskih svetišta na području Gospičko-senjske biskupije u sklopu ostalih hrvatskih marijanskih svetišta. Svjestan vremena te brzih i dubokih promjena koje ono sa sobom nosi, zamjećuje da bi svetišta trebala biti mjesta inkulturacije evanđelja, koja će nuditi kvalitetnije sadržaje, više evangelizacijskog negoli manifestacijskog pastoralala. Predlaže zato dobre godišnje pastoralne programe, od pokorničkih i euharistijskih slavlja do prigodnih kateheza, u što bi trebalo uključiti i laike, pokretanje posebnoga glasila i objavljivanje suvremenog molitvenika. Vidi potrebu personaliziranoga i timskog pastoralnog rada, posebno u dane većih okupljanja. Smještaj i živopisna priroda privlače brojne hodočasnike u lička svetišta, pa u tom smislu ona imaju veliku ulogu u novoj evangelizaciji.

Dr. Nikola Vranješ (269-280) osvrnuo se na značajke marijanske pobožnosti, njezine molitvene i druge oblike, najupečatljivije na gorskokotarskom i ličkom području u sveukupnoj pobožnosti katolika tog područja. Od marijanskih svetišta do ostalih marijanskih crkava i kapela prepoznaje mjesto i značenje marijanske pobožnosti, stavljajući naglasak na njezinu teološko-pastoralnu dimenziju.

U nekoliko članaka obrađeno je marijansko štovanje kao i marijanska nazočnost u djelima nekih velikana s područja Gospičko-senjske biskupije. Tako je mariološka i marijanska mjesta u knjigama propovijedi (*Razgovori za sve nedilje kroz godinu*, Rijeka, 1824., i prijevodima P. Vannija u tri sveska, *Razgovori*,

Rijeka, 1831.) svećenika Frana Vrinjanina (†1854.) obradio dr. Emanuel Hoško (281-292). Iako su u Vrinjaninovim propovijedima moralne teme brojnije od vjerskih, objavljeni prijevod pokazuje da je vjernicima tog područja od moralnog govora bila potrebija katehetska propovijed, po sadržaju i izričaju iz prijetridentskog razdoblja.

Nakon što je predstavila promicatelja liturgijskog pokreta pisanom riječi i voditelja osobitih liturgijskih manifestacija svećenika Dragutina Kukalja (†1945.), dr. Veronika Reljac (293-301) obradila je njegove marijanske vjerske istine i marijansku pobožnost nadahnutu liturgijom. Premda su njegovi spisi publicističke razine, njihov je teološki sadržaj cjelovit. Kao promicatelj liturgijske obnove pisao je ponajprije sa svrhom da vjernički puk potakne na svjesno i djelatno sudjelovanje u bogoslužju, pa je očitovanje vjere u Marijina otajstva i utvrđivanje marijanske pobožnosti neizvedivo ako nije u sastavu liturgijske obnove.

Šime Starčević (†1859.) bio je dugogodišnji župnik (45 godina) u Karlobagu, koji se zauzimao za vjersku naobrazbu vjernika. Dr. Marko Medved (303-309) kratko ga je predstavio te analizirao titule i štovanje Djevice Marije u nekoliko njegovih katehetskih spisa koje kao zauzet pastoralac promiče, a najučestalije su bogomajčinstvo i djevičanstvo.

Nakon što je ukratko ocrtao Starčevićev životni put i djelo, dr. Bruno Pezo (311-320) analizirao je njegove nedjeljne homilije. Prikazao je kako je u njima vjernicima predstavio Djevicu Mariju kao Bogorodicu i Majku milosrđa, Majku boli te učiteljicu i uzor. Iako Starčević samo usput spominje Blaženu Djevicu, prenio je iscrpno njegov teološki pogled na Mariju i poticaj na njezino štovanje, ali i nasljedovanje njezinih krjeposti.

U posljednjem članku zbornika dr. Vitimir Belaj (321-334) pokušao je pokazati kako se i na području Like naziru tragovi štovanja pretkršćanskih "bogorodica", ponajprije slavenske Mokoš. Oni su tako zgusnuti na dvama područjima na kojima su danas središta štovanja Blažene Djevice Marije (Trošmarija i Oštarije), da se može pretpostaviti kako se ondje nazire i kontinuitet štovanja, koji daje naslutiti zašto je Gospa tako čvrsto urasla u duhovno tkivo hrvatskog naroda.

Za bolje snalaženje u zborniku je, nakon članaka, doneseno Kazalo osobnih imena (335-342) kao i Kazalo zemljopisnih naziva (343-348). Tako, ako nekoga zanima spominje li se u zborniku nečije ime ili neko mjesto, moći će to lako provjeriti i naći stranicu na kojoj se o dotičnom govori.

Nijedno ljudsko djelo nije savršeno, pa ni ovo. Hrvatski mariološki institut zaslužuje čestitku za još jedan prinos boljem poznavanju hrvatske marijanske i mariološke baštine. Šteta što nije predstavljeno i trošmarijsko Gospino svetište te da nije napravljen barem i najmanji prikaz oštarske župe, njezine povijesti. Bez obzira na to, ovim zbornikom možemo biti ne samo zadovoljni nego i ponosni, jer je on "pravi marijanski spomenik Crkvi u Lici, osobito Oštarijama i Gospi od Čudesa, koja to uslijed svoje tegobne prošlosti i te kako zaslužuje, i da će, kao dragocjen kamenčić, ukrasiti divan mozaik hrvatske mariološke i marijanske baštine", kako sam napisao u predgovoru zborniku.

Petar Lubina

petar.lubina@st.t-com.hr

Dijalog kao odgovor na znakove vremena; jedno pravoslavno svjedočenje važnosti II. vatikanskog sabora

Marko P. ĐURIĆ, *Rušiti zidove i graditi mostove u Duhu*, Mešihat Islamske vjerske zajednice u Hrvatskoj, Zagreb, 2010., 404 stranice.

Lako ćemo se složiti s tvrdnjom da je kategorija 'znakova vremena' postala zadnjih desetljeća sastavnim dijelom katoličke teologije. Tamo gdje se ona pojavljuje, bilo da je riječ o teološkim, duhovnim ili učiteljskim tekstovima, uglavnom se radi o pristupu stvarnosti na tragu recepcije Drugoga vatikanskog sabora. Riječ je uistinu o jednoj važnoj teološko-epistemološkoj kategoriji. Ispravno i angažirano uočavanje znakova vremena preduvjet je egzistencijalne aktualizacije objavljene Božje riječi u *hic et nunc* konkretnog povijesnog trenutka svijeta i Crkve. S time se slaže većina prijatelja Sabora! Razlike nastaju istom kada znakove vremena treba pobliže sadržajno odrediti, međusobno ih poredati prema važnosti te, na temelju njihova tumačenja u svjetlu Riječi, zaključiti što Bog od nas kršćana traži danas.

Sve je to zacijelo dobro znao i Marko Đurić dok je ispisivao članke okupljene u knjizi pod naslovom *Rušiti zidove i graditi mostove u Duhu*, koju je pred kraj 2010. izdao Mešihat Islamske